

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

Кафедра філософії
(назва кафедри)

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Голова Вченої ради

Навчально-наукового інституту

соціального-гуманітарних технологій

_____ Кіпенський А.В.
(підпис)

«___» _____ 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

УКРАЇНСЬКА ФІЛОСОФІЯ: ТРАДИЦІЇ ТА НОВАЦІЇ

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти _____ третій (доктор філософії)

галузь знань _____ 03 – Гуманітарні науки

спеціальність _____ 033 – Філософія

освітньо-наукова
програма

_____ Філософія

вид дисципліни

_____ професійна підготовка

(загальна підготовка / професійна підготовка)

форма навчання

_____ денна / заочна

(денна / заочна)

Харків – 2022 рік

ЛИСТ ЗАТВЕРДЖЕННЯ

Робоча програма з навчальної дисципліни

Українська філософія: традиції та новації

Розробники:

Професор кафедри філософії

(підпис)

Владленова І.В.

Робоча програма розглянута та затверджена на засіданні кафедри філософії

Протокол від « » _____ 2022 року, №

Завідувач кафедри

(підпис)

Тарароєв Я.В.

Завідувач аспірантури

(підпис)

Штефан В.В.

ЛИСТ ПЕРЕЗАТВЕРДЖЕННЯ РОБОЧОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри	Підпис голови Вченої ради інституту/факультету

МЕТА, КОМПЕТЕНТНОСТІ, РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ТА СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНА СХЕМА ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета дисципліни:

Формування у аспірантів поглиблених професійних компетенцій та теоретичних знань при вивченні історії та сучасного стану української філософії, як національної філософської дисципліни.

Компетентності:

ЗК1. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК2. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК5. Здатність розв'язувати комплексні проблеми філософії на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.

СК1. Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у філософії та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з філософії та суміжних галузей.

СК3. Здатність застосовувати методи філософського і міждисциплінарного дослідження, виявляти їх евристичні можливості та межі, використовувати релевантний дослідницький інструментарій.

СК5. Здатність аналізувати, систематизувати та узагальнювати результати міждисциплінарних наукових досліджень у сфері філософії, оцінювати сучасний стан і тенденції розвитку філософії.

СК6. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру в сфері філософії, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень.

Результати навчання:

РН1. Мати передові концептуальні та методологічні знання з філософії і на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні світових досягнень з філософії, отримання нових знань та здійснення інновацій.

РН3. Ефективно застосовувати у фаховій діяльності знання основних положень теоретичної і практичної філософії, історії світової та вітчизняної філософської думки, а також основних напрямів та провідних тенденцій у сучасній світовій філософії.

РН4. Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема, результати теоретичного аналізу, прикладних досліджень, наявні літературні дані; аналізувати досліджувану проблему з урахуванням широкого інтелектуального та соціокультурного контекстів.

РН5. Планувати і виконувати теоретичні дослідження з філософії та дотичних міждисциплінарних напрямів з використанням сучасного інструментарію,

критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми.

РН6. Глибоко розуміти загальні принципи та методи філософських наук, а також методологію наукових досліджень, застосувати їх у власних дослідженнях у сфері філософії та у викладацькій практиці.

РН8. Розробляти та реалізовувати наукові та інноваційні проєкти, які дають можливість створити нове цілісне знання та професійну практику і розв'язувати значущі наукові проблеми філософії з врахуванням соціальних, економічних, екологічних та правових аспектів.

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни

Попередні дисципліни:	Наступні дисципліни:
Онтологічні та гносеологічні концепції у сучасній філософії	
Філософсько-антропологічний дискурс сучасності	
Теорії раціоналізму: науково-філософські та педагогічні методології	

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

(розподіл навчального часу за семестрами та видами навчальних занять)

Семестр	Загальний обсяг (годин) / кредитів ECTS	З них		За видами аудиторних занять (годин)			Індивідуальні завдання аспірантів (КП, КР, РГ, Р, РЕ)	Поточний контроль	Семестровий контроль	
		Аудиторні заняття (годин)	Самостійна робота (годин)	Лекції	Лабораторні заняття	Практичні заняття, семінари		Контрольні роботи (кількість робіт)	Залік	Екзамен
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
3	120/4	40	80	30		10	40			+

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до загального обсягу складає 33,3%:

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п.	Види навчальних занять (Л, ЛЗ, ПЗ, СР)	Кількість годин	Номер семестру (якщо дисципліна викладається у декількох семестрах). Назви змістових модулів. Найменування тем та питань кожного заняття. Завдання на самостійну роботу.	Рекомендована література (базова, допоміжна)
1.	Л	4	Модуль I. Історія становлення української філософії Витоки та передумови формування української філософії. Міфологічна свідомість праукраїнців. Мистецтво та релігійні вірування. Домінування ідеї про нерозривну єдність людини й природи. Антеїзм – важлива особливість ментальності українського філософського світогляду. Життєві коріння філософії в Україні та особливий характер світосприймання. Вплив античних традицій та візантійської культури. Проблема становлення державності у Київській Русі. Джерела філософії Київської Русі. Соціально-політична та етична проблематика. Кордоцентризм як одна із граней української ментальності, що формувалась у глибинах стародавньої культури.	1-5, 19
2.	С	4	Витоки та передумови формування української філософії. 1. Міфологічна свідомість праукраїнців. 2. Життєві коріння філософії в Україні та особливий характер світосприймання. 3. Філософська думка доби Київської Русі. 4. Особливості культури та менталітету українців.	1-5, 19
3.	Л	4	Ідеї гуманізму і реформації у філософській думці України кінця XV – початку XVII століття. Острозький культурно-освітній центр. Переосмислення духовної спадщини князівської доби, надбання греко-візантійських книжників. Київське братство і його значення у розвитку гуманістичних ідей в Україні. Філософія у Києво-Могилянській академії. Визначні представники академії: І. Гізель, Й. Кононович-Горбацький, С. Яворський, Ф. Прокопович, Г. Кониський та інші. Методологічні засади етики. Роль Києво-Могилянської академії в освітньому та професійному житті України. Вплив ідей Ю. Дрогобича на становлення геліоцентризму Коперника.	1, 18
4.	С	2	Ідеї гуманізму і реформації у філософській думці України кінця XV – початку XVII століття. 1. Культурно-освітні центри як осередки освіти та духовності. 2. Київське братство і його значення у розвитку гуманістичних ідей в Україні. 3. Філософія у Києво-Могилянській академії і її роль в освітньому та професійному житті України. 4. Вплив ідей Ю. Дрогобича на становлення геліоцентризму Коперника.	1, 18
5.	Л	4	Кордоцентризм української філософії та етично-правові	8,17,20

№ з/п.	Види навчальних занять (Л, ЛЗ, ПЗ, СР)	Кількість годин	Номер семестру (якщо дисципліна викладається у декількох семестрах). Назви змістових модулів. Найменування тем та питань кожного заняття. Завдання на самостійну роботу.	Рекомендована література (базова, допоміжна)
			проблеми. Філософія П. Юркевича. Проблеми права і держави в руслі філософсько-морального сприйняття світу. Філософія Г. Сковороди. Український фольклор як фактор національного самовиразу. Символізм як визначальна ознака філософії Г. Сковороди. Зв'язок релігійно-філософської проблематики з ідеями платонізму та стоїцизму. СENS людського існування як подвиг самопізнання. Сковородинівська модель світу в контексті народного світобачення. Українська ментальність у світлі філософії Г.Сковороди.	
6.	С	2	Кордоцентризм української філософії та філософія українсько-польського пограниччя. 1.Філософія П. Юркевича. 2.Філософія Г. Сковороди. 3.Польська філософська традиція на українських землях. 4.Традиції позитивізму у Львівсько-варшавській школі.	8,17,20
7.	Л	4	Модуль II. Сучасна українська філософія Філософія українсько-польського пограниччя. Особливості польської філософської традиції та її зв'язок із українською. Польська філософська традиція на українських землях у кінці XVIII – на початку XX ст. Польське просвітництво. Гуго Коллонтай та Кременецький ліцей. М. Вишневський. Романтична «українософія». Юліуш Словацький і Тимко Падуро. Політико-філософські погляди Анджея Фрича-Моджевського. Польське слов'янофільство в Україні. Юліан Охоровіч та поширення позитивізму на Галичині.	10,23
8.	Л	4	Львівсько-Варшавська школа. Традиції позитивізму у Львівсько-варшавській школі. К. Айдукевич, Т. Котарбінський, С. Леснюскі, Я. Лукасевич і А. Тарський – видатні представники Львівсько-варшавській школи. Логіка як найбільш важливий напрямок діяльності представників школи. Формування засад формальної логіки, семантики та методології науки. Логічний аналіз філософського дискурсу як стандартний метод аналізу. Анти-скепсис, анти-натуралізм в гуманітарних науках. Реалізм в епістемології і філософії науки. Абсолютизм в теорії пізнання. Відкриття багатозначної логіки. Концепція істини Тарського. Формування філософії математики. Філософія науки у Львівсько-Варшавській школі. Проблеми методології емпіричних наук, логічного висновку апарату науки. Індуктивізм в емпіричній науці. Вплив ідей Львівсько-варшавської школи на подальший розвиток логіки, математики та прикладних наук.	6,16
9.	Л	4	Філософські аспекти космогонічних підходів в українській	7, 20

№ з/п.	Види навчальних занять (Л, ЛЗ, ПЗ, СР)	Кількість годин	Номер семестру (якщо дисципліна викладається у декількох семестрах). Назви змістових модулів. Найменування тем та питань кожного заняття. Завдання на самостійну роботу.	Рекомендована література (базова, допоміжна)
			філософії. Український контекст філософії космізму у працях М. Туган-Барановського. Вчення про закономірність циклічності економічної динаміки, пов'язаної з періодичністю промислових криз як фактора, що впливає на зміни у народному житті. Космогенна енергетична теорія Сергія Подолинського. її вплив на концепцію В.Вернадського. Загальнопланетарний коловорот в еволюційному процесі та антропокосмізм М.Холодного. В. Вернадський як видатний представник космопланетарної наукової думки. Основи антропологічного світогляду у фізиці М.Умова.	
10.	Л	2	Особливості дорадянського періоду розвитку філософських ідей в Україні та за її межами. М. Драгоманов – найяскравіший представник української суспільно-політичної думки. Засади критичного реалізму та позитивістські ідеї у працях В. Лесевича. Соціально-філософські ідеї М. Ковалевського, неокантіанські погляди Б. Кістяковського. Консерватизм В. Липинського. Інтегральний націоналізм Д. Донцова та Ю. Вассияна.	13,16
11.	Л	4	Українська філософія 21 століття. Проблема розвитку комп'ютерних технологій та їх вплив на світобачення українців. Соціальний вимір людського буття в умовах 21 століття. Антропологія техніки та проблема людини в українських реаліях у дослідженнях Є.І. Андроса. Сучасна наука як могутня планетарна антропогенна сила у дослідженнях В.С. Лук'янця, О.М. Кравченко, О.Я. Мороз, Л.В. Озадовської та ін. Переосмислення філософії та роль України в світовому контексті (В.С.Лісовий). Філософські та методологічні проблеми історії філософії (В.В. Лях). проблема філософії релігії (А.М. Колодний). Українська школа філософії права (О. М. Костенко).	11,22
12.	С	2	Українська філософія 21 століття. 1.Формування культури незалежної України та сучасної філософії ХХ-ХХІ століть. 2.Спроби подолання ізоляції національної філософії. 3.Самобутність української філософської думки. 4.Філософське осмислення тенденцій і суперечностей культурно-цивілізаційного розвитку. 5.Аналіз впливу процесу глобалізації на національну свідомість.	14,23,24
13.	С	4	Сучасна українська філософія та її особливості. 1.Науково-технічні проблеми в осмисленні українських філософів. 2.Формування культури незалежної України та сучасної філософії ХХ-ХХІ століть.	14,23,24

№ з/п.	Види навчальних занять (Л, ЛЗ, ПЗ, СР)	Кількість годин	Номер семестру (якщо дисципліна викладається у декількох семестрах). Назви змістових модулів. Найменування тем та питань кожного заняття. Завдання на самостійну роботу.	Рекомендована література (базова, допоміжна)
			3.Проблема людини в українських реаліях. 4. Самобутність української філософської думки 5.Проблема формування громадянської позиції в українській школі філософії права. 6.Основні сучасні напрямки української філософії.	
Разом		60		

Примітки

1. Номер семестру вказують, якщо дисципліна викладається у декількох семестрах.
2. У показнику «Разом (годин)» кількість годин буде відрізнятися від загальної кількості аудиторних годин на кількість годин, що відведена на вивчення тем та питань, які вивчаються аспірантом самостійно (п. 3 додатку 8).
3. У графі 5 вказується номер відповідно до Додатку 14.

САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва видів самостійної роботи	Кількість годин
1	Опрацювання лекційного матеріалу	20
2	Підготовка до практичних(лабораторних, семінарських) занять	20
3	Самостійне вивчення тем та питань, які не викладаються на лекційних заняттях	20
4	Виконання індивідуального завдання:	40
	Разом	100

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Реферат

(вид індивідуального завдання)

№ з/п	Назва індивідуального завдання та (або) його розділів	Терміни виконання (на якому тижні)
1.	Особливості становлення філософської думки в Україні.	На 8-9 тижні
2.	Філософія у Києво-Могилянській академії.	
3.	Основні положення філософії Г.С.Сковороди	
4.	Українська філософія у контексті світової культури.	
5.	Національний характер філософської думки Т.Шевченка та Л.Українки.	
6.	Досягнення сучасних українських філософів.	
7.	Екзистенційні проблеми сучасній Україні.	
8.	Ідеї гуманізму в українській філософії.	
9.	Український кордоценризм.	
10.	Філософські погляди Ф.Прокоповича.	
11.	Сучасні українські філософи про досягнення науково-технічного прогресу.	
12.	Політико-філософські погляди Анджея Фрича-Моджевського.	
13.	Позитивістська традиція в львівсько-варшавській школі.	
14.	Концепція істини Тарського.	
15.	Філософія науки у Львівсько-Варшавській школі.	
16.	Ідеї космізму.	
17.	Антропокосмізм і його філософське підґрунтя.	
18.	Концепція ноосфери В.Вернадського.	
19.	Соціально-політична думка Драгоманова.	
20.	Проблеми інтеграції України в світове співтовариство.	
21.	Вплив технологій на світобачення українців.	
22.	Соціальний вимір людського буття в умовах 21 століття.	
23.	Ціннісні та інституційні форми соціальної інтеграції.	

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Лекція – інформативно-доказовий виклад великого за обсягом, складного за логічною побудовою навчального матеріалу.

Метод лекції передбачає ознайомлення аспірантів з її планом, що допомагає стежити за послідовністю викладу матеріалу. Важливо навчити аспірантів конспектувати зміст лекції, виділяючи в ній головне. Це розвиває пам'ять, сприйняття, волю, вміння слухати, увагу, культуру мови.

При проведенні лекційних занять *методи готових знань* (коли аспіранти пасивно сприймають подану викладачем інформацію, запам'ятовують, а в разі необхідності відтворюють її) поєднуються з *дослідницьким методом* (який передбачає активну самостійну роботу аспірантів при засвоєнні знань: аналіз явищ, формулювання проблеми, висунення і перевірка гіпотез, самостійне формулювання висновків).

На початковому етапі вивчення нової інформації на лекціях переважає *пояснювально-ілюстративний* (інформаційно-рецептивний) метод, при якому викладач організує сприймання та усвідомлення аспірантами інформації, а учні здійснюють сприймання, осмислення і запам'ятовування її.

На певному етапі, коли викладач відчуває готовність аспірантів до інших методів навчально-пізнавальної діяльності, використовуються більш прогресивні методи:

- *репродуктивний*: викладач дає завдання, у процесі виконання якого аспіранти здобувають уміння застосовувати знання за зразком;
- *проблемного виконання*: викладач формулює проблему і вирішує її, аспіранти стежать за ходом творчого пошуку (аспірантам подається своєрідний еталон творчого мислення);
- *частково-пошуковий* (евристичний): викладач формулює проблему, поетапне вирішення якої здійснюють аспіранти під його керівництвом (при цьому відбувається поєднання репродуктивної та творчої діяльності аспірантів);
- *дослідницький*: викладач ставить перед аспірантами проблему, і аспіранти вирішують її самостійно, висувуючи ідеї, перевіряючи їх, підбираючи для цього необхідні джерела інформації.

У викладанні лекційного матеріалу переважає *пояснювальний метод*, при якому викладач не тільки повідомляє певні факти, але й пояснює їх, домагаючись осмислення, засвоєння аспірантами.

При наявності наочного матеріалу за темою лекції (відеофільми, презентації, зразки виробів, лабораторні дослідницькі установки) використовується *інструктивно-практичний метод* викладання, при якому викладач інструктує учнів не тільки словесними, але й наочними або практичними способами, як виконувати певні практичні дії.

На відміну від лекційних занять, виконання індивідуального завдання потребує від аспіранта дещо інших навичок, тому для нього використовується *спонукальний метод навчання*, коли викладач ставить перед аспірантами проблемні питання і завдання, організовуючи їх самостійну діяльність. Аспіранти при цьому, у свою чергу, самостійно здобувають і засвоюють нові знання в основному без допомоги викладача.

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Поточний контроль реалізується у формі опитування, проведення контрольної роботи, виконання індивідуального завдання.

Контроль складової робочої програми, яка освоюється під час самостійної роботи аспіранта, проводиться:

- з лекційного матеріалу – шляхом перевірки конспектів, виступу на заняттях;
- з індивідуальних завдань – шляхом оцінювання реферату та виступу на аспірантській конференції за обраною темою.

Семестровий контроль проводиться у формі іспиту (з оцінкою за 100-бальною шкалою) в обсязі навчального матеріалу, визначеного навчальною програмою та у терміни, встановлені навчальним планом та графіком навчального процесу.

Семестровий контроль проводиться в усній формі за контрольними завданнями або шляхом тестування з використанням технічних засобів.

Результати поточного контролю (поточна успішність) можуть враховуватись як допоміжна інформація для виставлення підсумкової оцінки.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ АСПІРАНТИ, ТА ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ТА УМІНЬ (НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS)

Таблиця 1. Розподіл балів для оцінювання поточної успішності аспіранта

Поточне тестування та самостійна робота										Сума
Т. 1,2	Т. 3,4	Т. 5,6	Т. 7	Т. 8	Т. 9	Т. 10	Т. 11,12	Т. 13	Індив. завдання	
12	12	12	6	6	6	6	12	8	20	100

Таблиця 2. Шкала оцінювання знань та умінь: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 ... 100	A	відмінно
82 ... 89	B	добре
74 ... 81	C	
64 ... 73	D	
60 ... 63	E	задовільно
35 ... 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0 ... 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

(надається перелік складових навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни та посилання на сайт, де вони розташовані)

- 1) навчальна програма,
- 2) робоча навчальна програма
- 3) плани семінарських занять
- 4) екзаменаційні питання
- 5) бібліотечний фонд університету і кафедри
- 6) електронні версії навчальної і наукової літератури

Складові навчально-методичного забезпечення
навчальної дисципліни розташовані на сайті:

<http://web.kpi.kharkov.ua/philosophy/materiali-dlya-pidgotovki-aspirantiv-usih-spetsialnostej-z-kursu-svitoglyadni-ta-sotsiokulturni-osnovi-naukovo-tehnichnoyi-diyalnosti/>

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова література	
1.	Горський В.С. Історія української філософії: Курс лекцій. – К.: Наук. думка, 1997.
2.	Данильян О.Г., Тараненко В.М. Основи філософії: Навч. посіб. – Х.: Право, 2003. – 352 с
3.	Історія філософії України. Хрестоматія: навч. посібник / упорядники М. Тарасенко, М. Русин, А. Бичко та ін. – Київ: Либідь, 1993. – 553 с.
4.	Петрушенко В.Л. Філософія: Курс лекцій. Навч. посіб. 2-е вид., виправл. і доопр. – К.: Каравела, 2002. – 544 с.
5.	Сучасний словник з суспільних наук / За ред. О.Г. Данильяна, М.І. Панова. – Х.: Прапор, 2006. – 432 с.
6.	Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 568 с.
7.	Філософія: Навч. посіб. / За ред. І.Ф. Надольного, В.П. Андрущенко, І.В. Бойченка та ін. – К.: Вікар, 1997. – 578 с.
8.	Андрос Є. Антропокультурні чинники європейського вибору України. – К.: Наукова думка, 2014.
9.	Попович М. Вимір раціональності як чинник європейської інтеграції України. – К.: Наукова думка, 2014.
10.	Крисаченко В.С. Історія української філософії. Хрестоматія-довідник. – К., 2006.
11.	Бичко І.В. Українська філософія: Частина VI // Історія філософії: Підручник: у 2 т. / За заг. ред. В. І. Ярошовця. – К.: ВПЦ «Київський університет». 2008. – Т.2.
12.	Грицай М.С., Микитась В.М., Осолом Ф.Я. Давня українська література. - К., 1978.
13.	Грушевський М.С. Очерк истории украинского народа. - К., 33. Лук'янець В.С. Індустрія наукових знань: вплив на соціогуманітарну сферу. Монографія – К.: УкрСІЧ, 2015. – 407 с.
14.	Історія та сучасність у наукових розмислах Інституту філософії. //36. наук. праць. Філософські діалоги'2016. – К., 2016. – 232 с
15.	Донцов Д. Націоналізм. - Львів, 1926.
Допоміжна література	
16.	Горинець В. Філософсько-соціологічні нариси. - Харків, 1930.
17.	Сковорода Г. Повне збір. тв.: В 2-х т. - К, 1973.
18.	Філософія Відродження на Україні. - К, 1990.
19.	Чижевський Д. Нариси історії філософії на Україні. – К., 1992
20.	Юркевич П. Д. Вибране; передм. А. Г. Тихолаза. – К.: Абрис, 1993.
21.	Яворський С. Філософські твори: У 3 т. – К., 1992. – Т. 1
22.	Соціальна відповідальність як основна цінність інституціалізації сучасного суспільства / А.М.Єрмоленко, О.О.Лазоренко. – К.: Наукова думка, 2016
23.	Носова Г.Ю. Невизначеність соціального процесу: навколо ідентичності. – К.: Стилос, 2016. – 112 с.
24.	Андрос Є.І. Специфіка та визначальні виміри сучасного філософсько-антропологічного знання. – К.: Стилос, 2015. – 380 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В ІНТЕРНЕТІ

<http://nlu.org.ua> Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого

<http://dnrb.gov.ua/ua/> Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О.Сухомлинського

<http://www.library.univ.kiev.ua/ukr> Наукова бібліотека імені Михайла Максимовича

<http://lib.npu.edu.ua> Наукова бібліотека Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова

<http://www.library.ukma.edu.ua> Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія»

<http://lounb.org.ua> Львівська обласна універсальна наукова бібліотека

<http://odnb.odessa.ua> Одеська національна наукова бібліотека

<https://www.lib.dp.ua> Дніпровська обласна універсальна наукова бібліотека імені Первочителів слов'янських Кирила і Мефодія

<http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/> Електронна бібліотека філософії

<https://pidruchniki.com/filosofiya/> Філософська навчальна література online

<http://www.philosophy.ua> Сайт Українського філософського фонду

<http://www.psylib.kiev.ua> Електронна бібліотека “psylib” (психологія, філософія, релігія, культурологія, методологія та ін.)

<http://www.svichado.com> Сайт видавництва “Свічадо” (Історія релігії, переклади Отців Церкви, християнська художня література, богословська та богослужбова література, філософія, психологія, етика та ін.)

<http://religstudies.org.ua/main.php> Сайт “Релігієзнавство в Україні” Української асоціації релігієзнавців

<http://www.philsci.univ.kiev.ua/UKR/index.html> Електронна бібліотека кафедри філософії та методології науки філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

<http://www.ji.lviv.ua/index.htm> Інтернет-версія культурологічного часопису “Ї”

<http://litopys.org.ua> Сайт «Ізборник» — Історія України IX-XVIII ст.: першоджерела та інтерпретації (електронна бібліотека давньої української літератури та розвідок з політології)

<http://dialogs.org.ua/ua/> «Діалог.UA» - інформаційний ресурс, що орієнтований на суспільний діалог з проблем стратегії розвитку України, стимулюванні дискусій, які б допомогли віднайти шляхи до встановлення соціально-політичного консенсусу щодо образу майбутнього країни, її місця та місії у світі.